

وَمَا نَبِيٌّ كُنَّا بِمِثْلِكَ بِرَأْسِهَا وَخَلَبَ مِنَ النَّاسِ مِثْلِكَ أَكْثَرَ وَأَكْبَرَ نَقِشًا

Islámská filosofie a rozvoj muslimské vzdělanosti

خاتمه

Kurz: Islám (RLA08) Ústav religionistiky MUFF Brno
Attila Kovács

Povinné čtení

- *Judaismus, křesťanství, islám*, H. Pavlincová & B. Horyna (eds.), Olomouc, Nakladatelství Olomouc, 2003, příslušná hesla z části islám

Texty jsou k dispozici v IS ve studijních materiálech.
K této přednášce můžete najít i audio a video přílohy
ve učebních materiálech ISu.

Prameny

- IBN HAZM, *Polemika islámu s judaismem a hebrejskou biblí ve středověku*, Praha, Academia, 2013.
- IBN CHALDÚN, *Čas království a říší. Mukaddima*, Praha, Odeon, 1972.
- IBN RUŠD, Walíd, *Rozhodné pojednání o vztahu náboženství a filosofie*, Praha, Academia, 2012.
- IBN SÍNÁ, Abú Alí, *Kniha definic*, Praha, SNPL, 1954.
- IBN SÍNÁ, Abú Alí, *Z díla*, Praha, SNKLHU, 1957.
- IBN SÍNÁ, Abú Alí, *Láska jako cesta k Bohu: Výběr z díla: Živý, syn Bdíciho; Pták; Salamán a Absál; Pojednání o lásce*, Praha, Academia, 2016.
- IBN TUFAJL, Abú Bakr, *Živý, syn Dbíciho*, Praha, SNKLHU, 1957. (Academia, 2011)

Literatura

- FAKHRY, Majid, *A History of Islamic Philosophy*, New York, Columbia University Press, 2004.
- AL-KHALILI, Jim, *The House of Wisdom: How Arabic Science Saved Ancient Knowledge and Gave Us the Renaissance*, New York, The Penguin Press, 2011.
- LEAMAN, Oliver, *An Introduction to Classical Islamic Philosophy*, Cambridge – New York, Cambridge University Press, 2004.
- NASR, Seyyed Hossein & LEAMAN, Oliver (eds.), *History of Islamic Philosophy*, London - New York, Routledge, 1996.
- OTISK, Marek, *Metafyzika jako věda. Ibn Síná a Ibn Rušd ve scholastické diskusi*, Praha, Filosofia, 2006.
- SALIBA, George, *Islamic Science and the Making of the European Renaissance*, Cambridge - London, MIT Press, 2007.

Vztah islámu k poznání

- V Koránu:

„(...) Pane můj, rozmnož mi
vědění (20: 114)

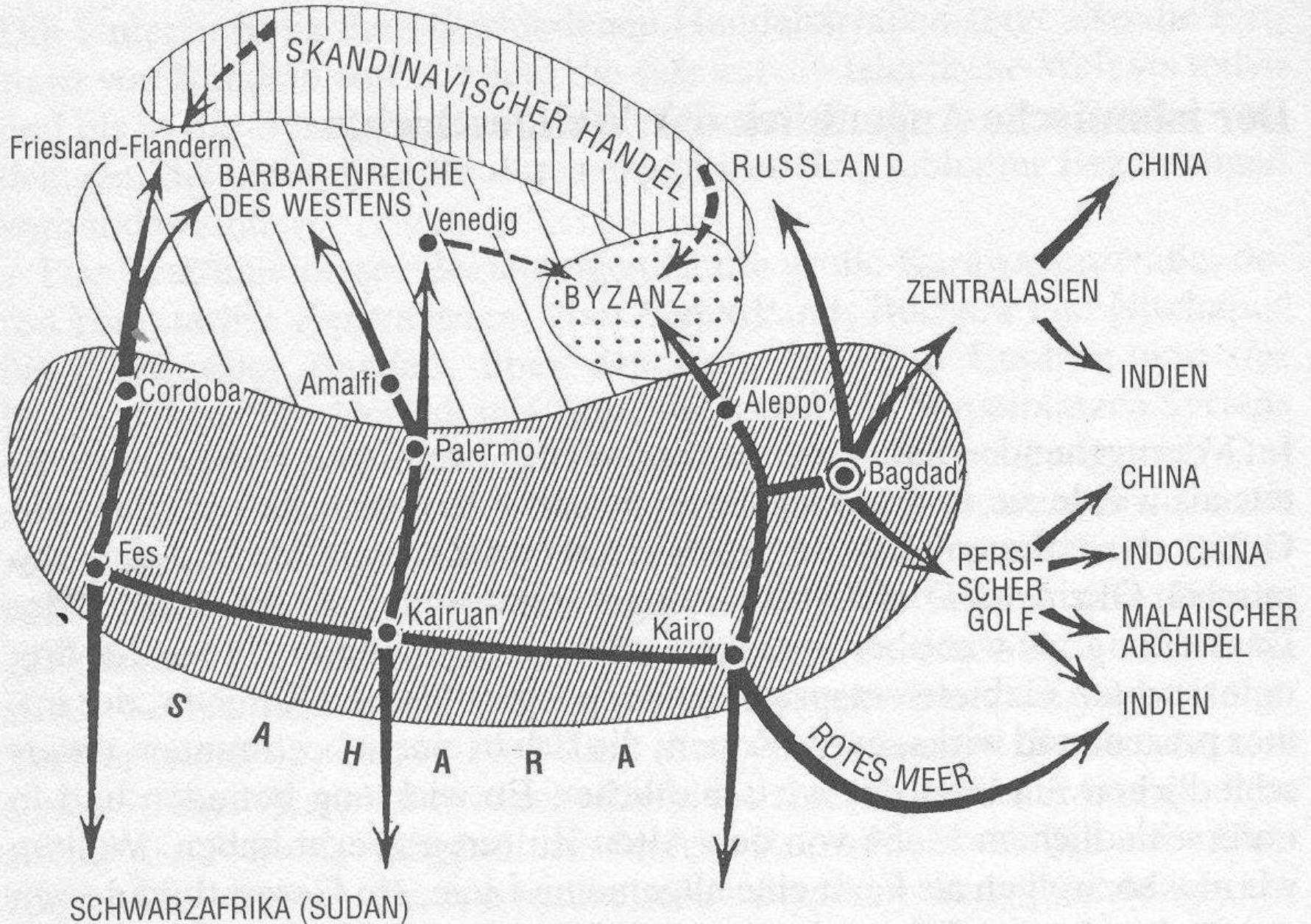
„(...) Zeptej se: „Jsou si rovni
ti, kdož vědí, s těmi, kdož
nevědí?“ Však připomenou si
to jen ti, kdo rozmyslem jsou nadáni. “ (39: 9)

„A dodají: „Kdybychom byli naslouchali či pochopili, nebyli
bychom dnes věru plamene obyvateli! “ (67: 10)

- V prorocké tradici: Zachoval Anas ibn Málík, jak prorok
Muhammad řekl: „**Hledání poznání je povinností každého
muslima**“ Sunna Ibn Mádža 1: 1: 224

Propojení hospodářského prostoru: muslimský svět a okolí

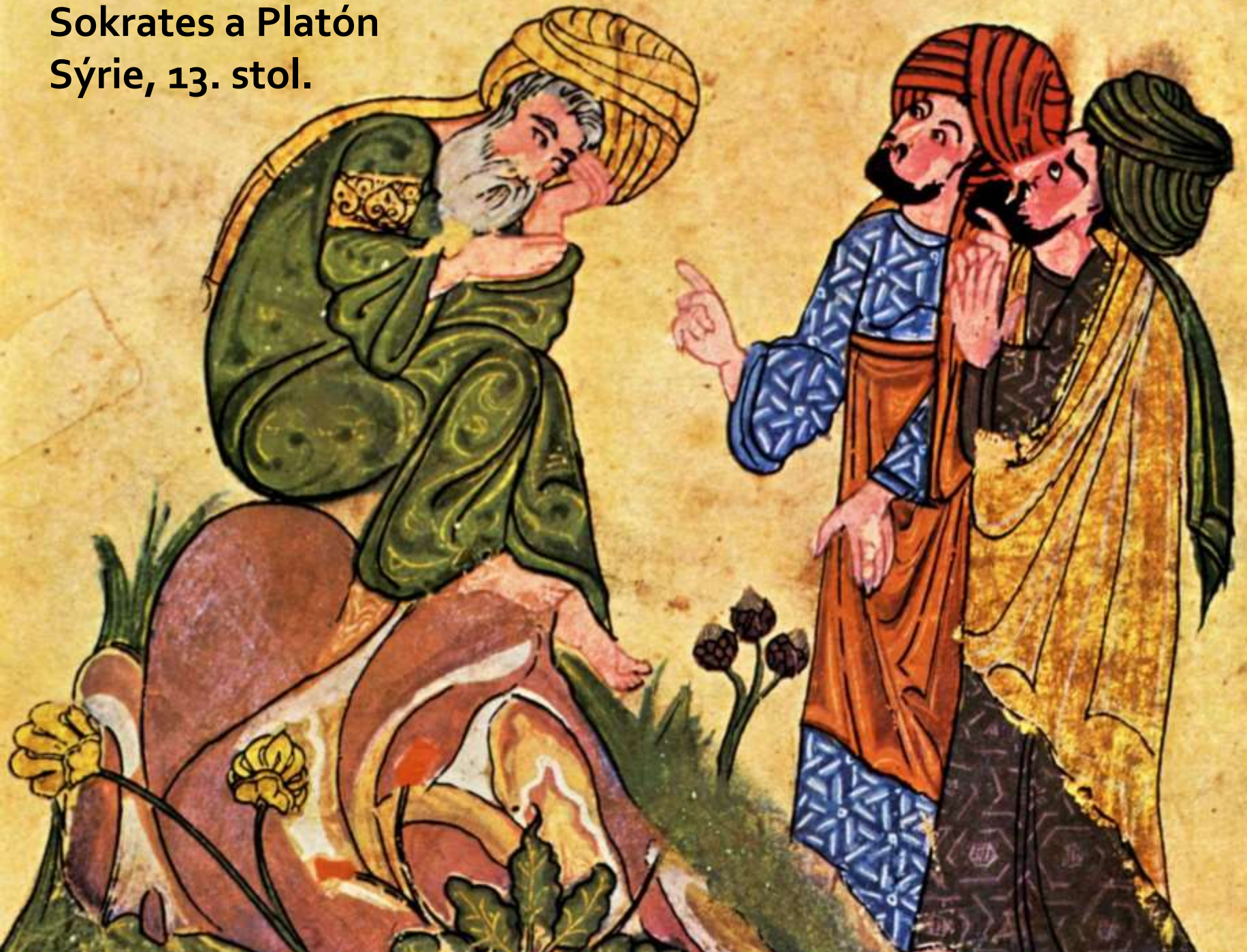

Muslimové a antická vzdělanost

- V 8.-12. stol. muslimové jsou ti, kteří se stali nositeli antické vzdělanosti a vědy.
- Vnikají překlady textů Platóna (al-Flatún) a Aristotela (Aristú, známy jako „velký mistr“ nebo „Filozof“), a novoplatoniků i jiných (Galénos, Dicordios apod.).
- Těžiště vědy je na muslimském východě (*al-Mašriq*), mnozí vědci jsou Peršané, ale jazykem vědy je arabština (zavedené kalifem ʿAbd al-Malikom b. Marwán jako úřední jazyk).
- Na muslimský západ (*al-Maghrib*) se dostává jenom zlomek vědomostí a z toho pak čerpá evropská vzdělanost (*al-Andalus*, Sicílie apod.).

Sokrates a Platón
Sýrie, 13. stol.

96
Aristoteles učí Alexandra
velikého, Irák 13. stol.

إلى تصير اليها من المطا والمشارب ومن

Překladačské hnutí

Abdulláh Ibn al-Muqaffa'

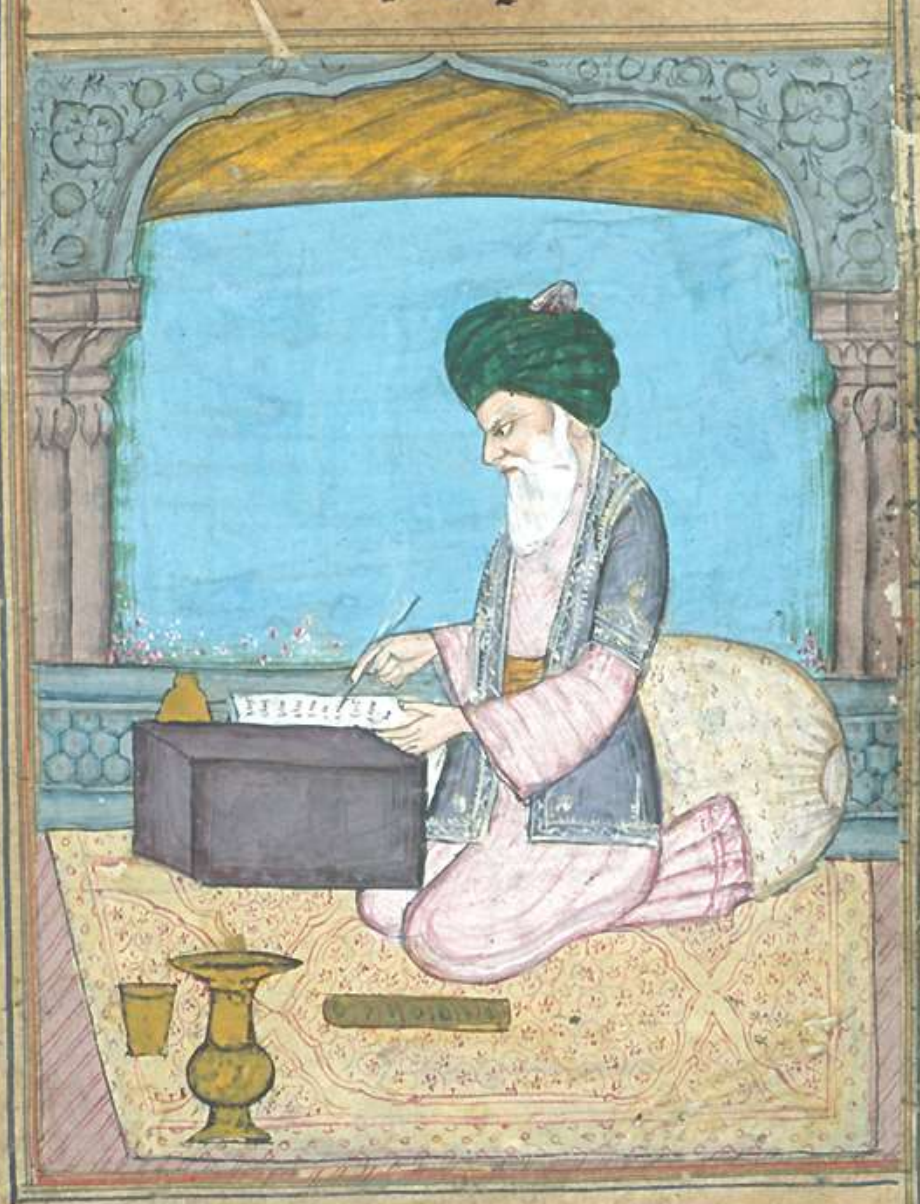
(z. 759)

perský muslim, literát a
překladatel ze středění
perštiny a hindštiny.

Hunajn ibn Isháq

(z. 873)

arabský nestoriánský
křesťan, lékař (odborník
na oči), překladatel
z řečtiny a syrštiny.

**Thábit ibn
Qurra**
(z. 901)
arabský
sabejský
(mandejský)
matematik,
astronom a
překladatel
z řečtiny.

Papír a rozvoj vzdělanosti

Po dobytí Samarkandu (v r. 675) muslimové zajali čínských výrobců papíru, který byli přesídlení do Damašku a pak používání papíru se rychle rozšířilo po celém islámském území: Výrobců papíru najdeme na začátku 8. stol. již v Káhiře a na konci již i ve zvalené Córdobě.

Zrod vědecké metody

Džábir ibn Hajjám
(z. 815)

perský polyhistor, zejména chemik a alchymista, používal empirický přístup a experiment jako vědeckou metodu, vynalezl destilaci mnohé jiné laboratorní postupy a pomůcky.

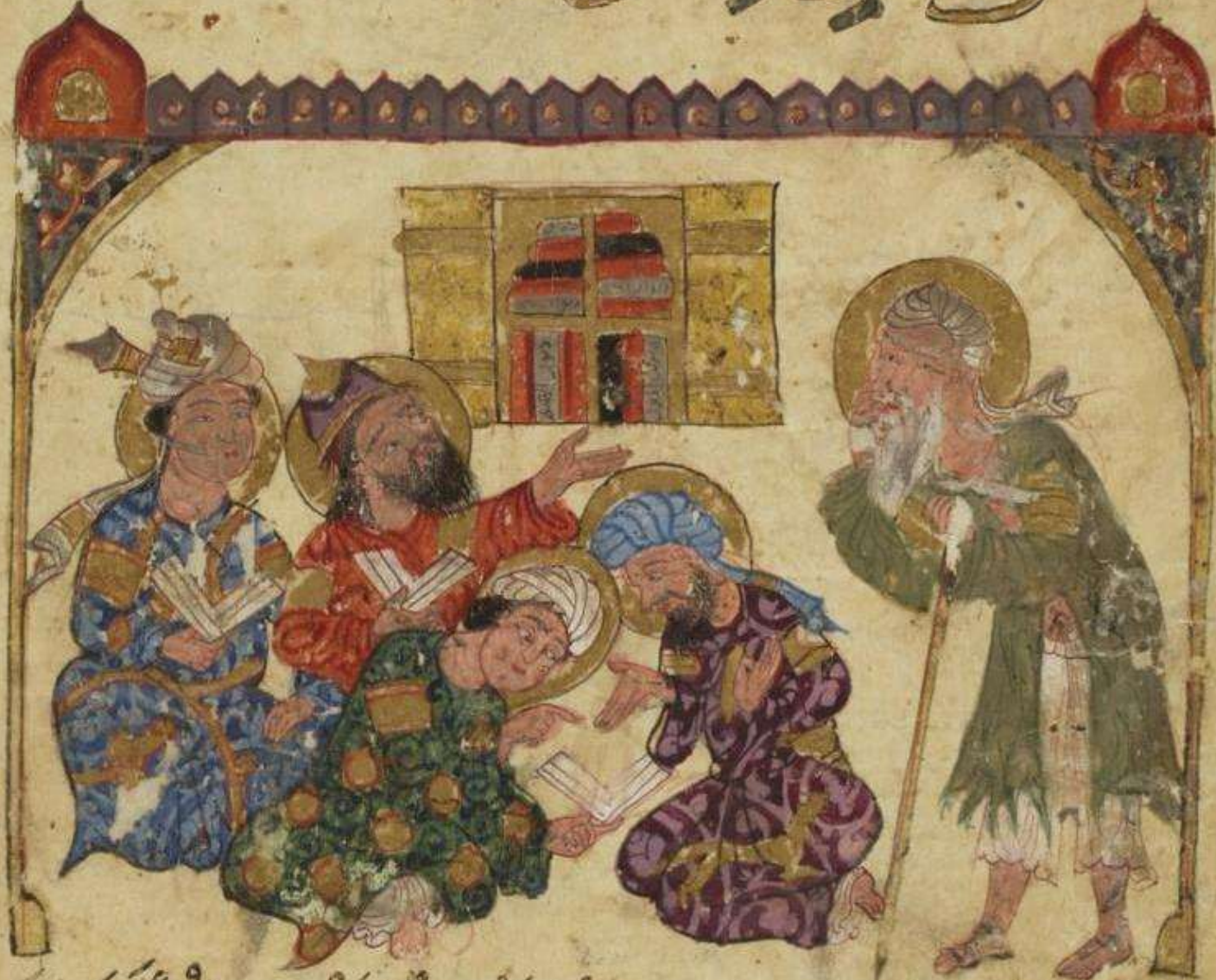

Ibn al-Hajthám
(965-1040)

arabský vědec,
optik, matematik
a astronom,
zdokonalil
empirickou
vědeckou metodu
i experiment,
rozpracoval teorii
vidění a šíření
světla, zpochybnil i
geocentrický model
světa.

فَلَمَّا عَلَى الْجُلَاءِ وَجَلَسَ فِي الْحُرَابِ النَّاسِ ثُمَّ أَخَذَ

„Dom moudrosti“ (*Dār al-hikma*) zal. v Bagdádu v r. 762

Vzdělanci
ve knihovni,
Irák, 13. stol.

وارواح كغيره فاذا بي وجهي وما وصفت حتى خرج السرفاسفه

Vědecká diskuse, Sýrie, 13. stol.

قبل ذلك اربعانوز اوفخر حمر اوده من اللسان ورت سنه عشر

Studenti prezentují své práce mistrovi, Sýrie, 12. stol.

Muslimská klasifikací věd

- I. „arabské“ (koránské, tradované) vědy:

tafsír, *ilm al-hadíth*, jazykověda (především arabčiny včetně recitace nebo kaligrafie), *kalám*, islámská právní věda apod.

- II. „cizí“ (řecké) vědy:

filozofie (logika, etika a pod.), společenské vědy, přírodní vědy (matematika, astronomie, fyzika, chemie a alchymie apod.), lékařské vědy a pod.

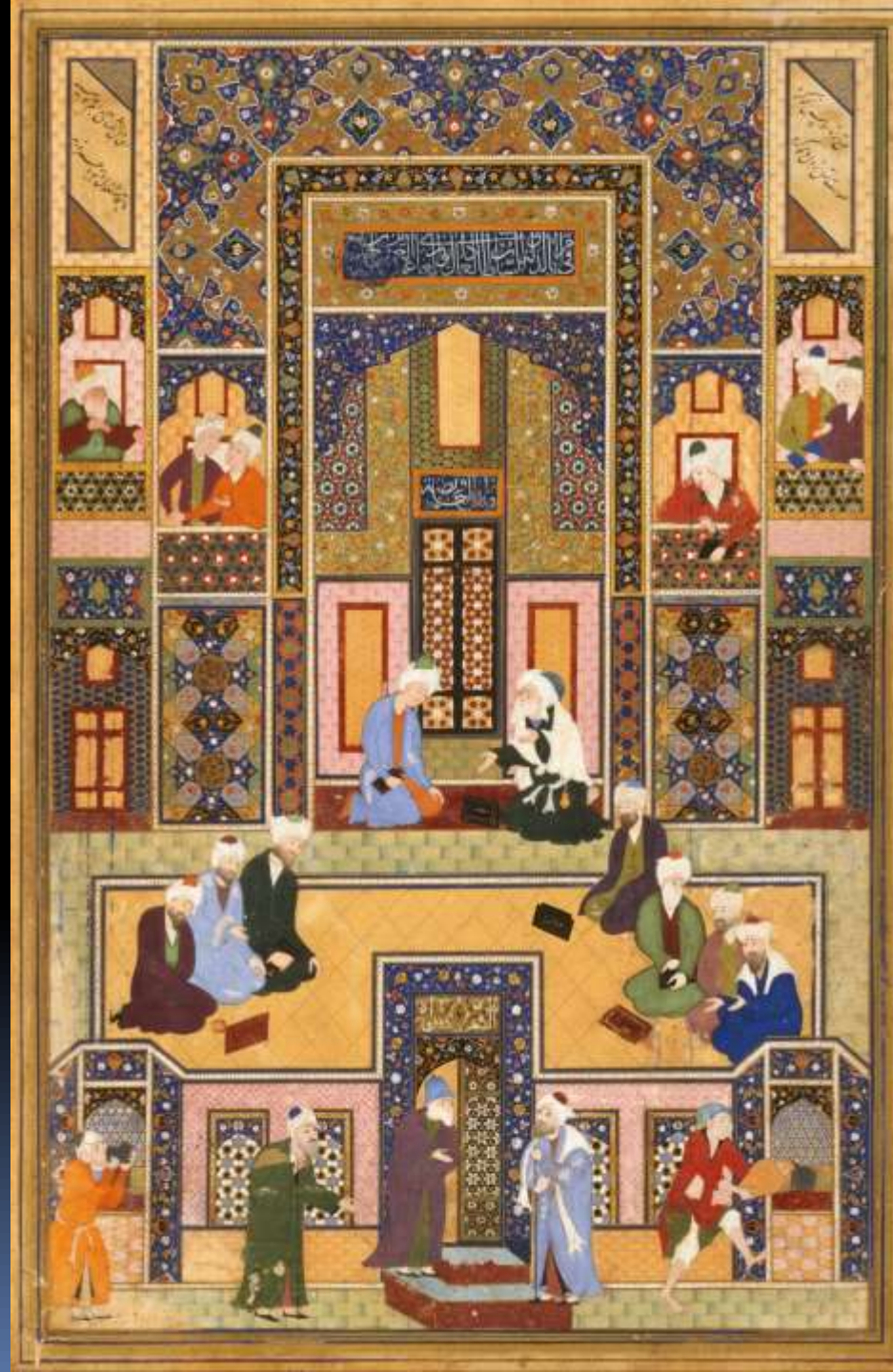
Kalám a falsafa

- *kalám* („hovor“, „diskuse“; *kalám Alláh*)

je islámský typ scholastické teologie; *mutakallim* („ten který diskutuje“).

- **filozofie (*falsafa*)**

muslimský filozofové (*falásifa*) jsou podobně jako jejich antičtí předchůdcové polyhistori.

Současné dogmatické zásady islámu se vytvořili během debat v rámci *kalámu* a ze „střetu“ filozofie a a ranní „ortodoxie“ a jsou syntézou těchto názorů.

Základní směry *falsafy* na východě

- **Muʿtazila** („kteří se oddělili“)
8.-9. stol., jih Iráku zejména Basra, filoz. škola, první hnutí *kalámu*. Vychází ze směru *qadaríje* (*qadar* = osud), která je v opozici k absolutnímu předurčení *džabríje* a hlásí svobodnou vůli člověka. *Muʿtazila* používá racionální argumentaci jako svou základní metodu. Za kalifa al-Maʿmúna je oficiální státní doktrínou, uplatňována pomocí *minha* („inkvizice“).

kalif al-Maʿmún (z. 833)
byzantská miniatura

Hlavní zásady učení *mu^ctazily*:

- Bůh je nezávislý na času a prostoru a nemá žádné antropomorfní atributy, z čeho vyplývá aj to, že:
- Korán je stvořený
- Bůh je spravedlivý (*‘adl*) proto člověk má absolutní svobodnou vůli, a
- eschatologickou dimenzí toho je, že dobro bude obměněné a zlo potrestané na konci světa
- viníci se nachází v „stavu mezi dvěma stanicemi“ mezi vírou (*‘imán*) a nevírou (*kufr*)
- člověk by měl ve své komunitě aktivně „konat dobro a vyhýbat se zlu“

Hlavní představitelé: Amr b. ‘Ubajd (z. 762),
Wásil b. ‘Atá’ (z. 748), Ibráhím an-Nazzám (z. 850)

▪ **al-Kindí**, Abú Júsuf Ja^ckúb b. Isháq (z. 873)

prvý významný filozof. „filozof Arabů“, astrolog, matematik, hudebník, lékař, chemik, překladatel.

Autor komentářů k Aristotelovým spisům a děl z oblasti optiky, medicíny, psychologie, meteorologie a politiky. Napsal více než 250 děl, ze kterých se větší část nezachovala.

Kladl zvláštní důraz na metodologickou stránku filozofie a na **roli rozumu** (*‘aql*) v lidském poznání.

Obohatil arabské myšlení především o encyklopedické vědomosti z aristotelovské filozofie.

Vycházel z idey všeobecné příčinné svislosti.

Každá věc, když ho dokonale pochopíme, nám umožní poznat v něm jako v zrcadlu celý vesmír.

Zdůrazňoval smyslovou a rozumovou stránku v lidském poznání. Tvrdil, že filozofie je matka věd. Člověk se podle jeho názoru stane dokonalejším, pokud pozná pravdu (původně Sokratova myšlenka).

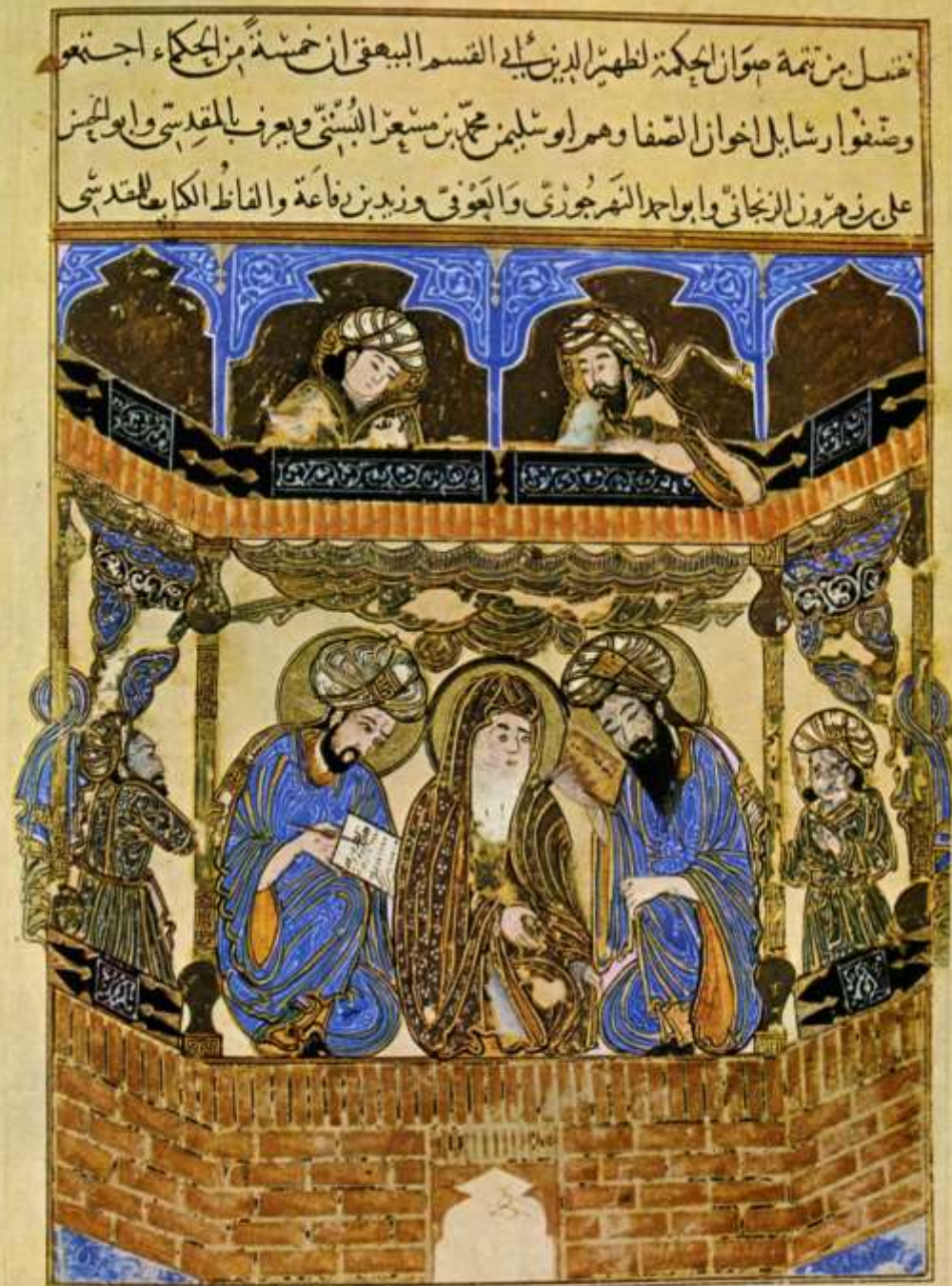
- **al-Fárábí**, Abú Nasr Muhammad (z. 950)
persko-turecký filozof, představitel islámského aristotelizmu a zakladatel novoplatónské islámské filozofie. Napsal mnohé komentáře k dílům Aristotela i Platóna. Chtěl vybudovat filozofický systém vycházející z „filozofie emanace“ v duchu novoplatonizmu.
Ve svém díle **Ideální město** (*al-Madína al-fádila*) vytvořil utopistickou představu islámského státu na čele s kalifem-filozofem.

▪ Bratři čistoty

(*Ichwán as-safá' wa chullán al-wafá'*;

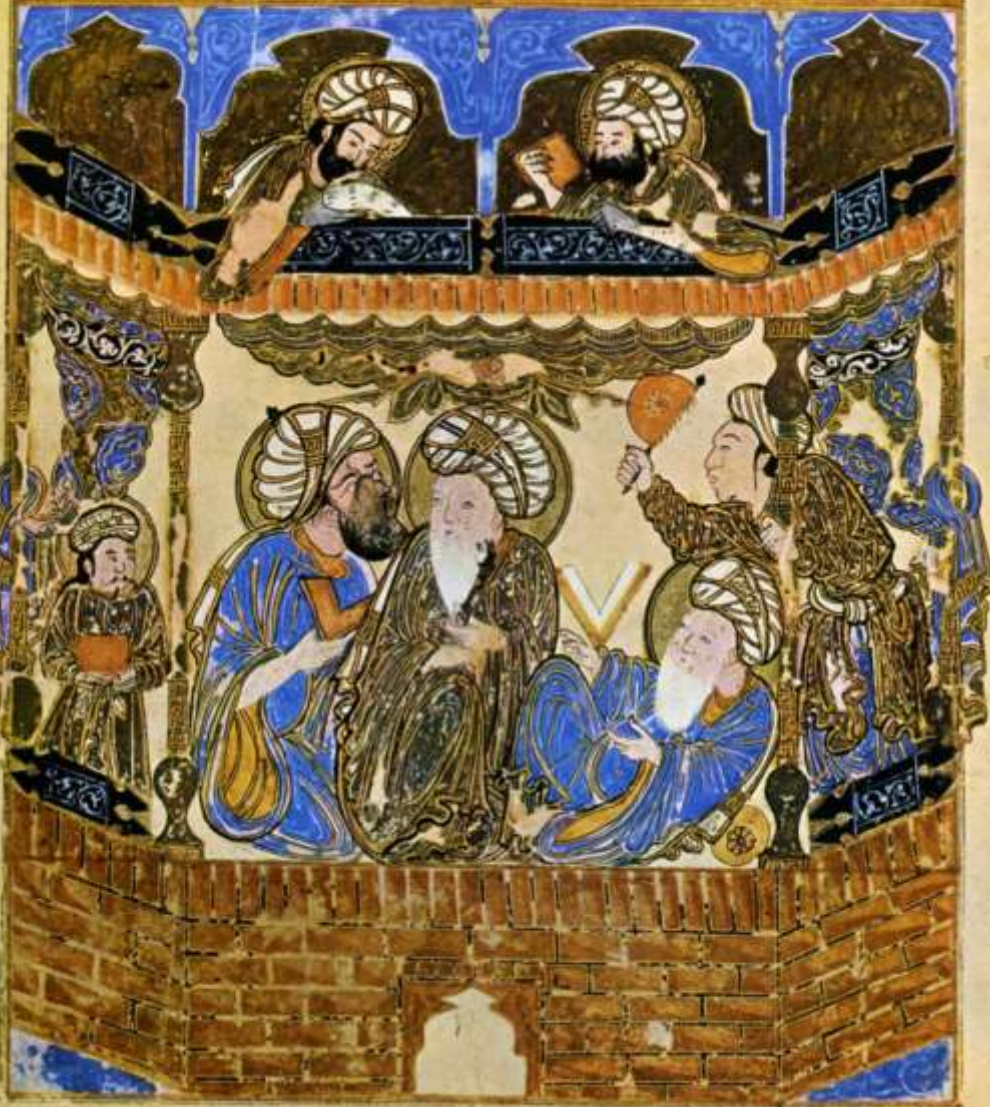
Bratři čistoty a věrní přátelé)

9.-11. stol.,
představitelé
islámského
novoplatonizmu
v rámci arabské
filozofie,
pravděpodobně
ismá'ílité, kteří
působili v Basře
jako tajný spolek.

رَسَائِلُ إِخْوَانِ الصِّفَا وَخُلَايَا الْوَفَا

Rozvíjeli přírodní filozofii v novo-platónském duchu.

Dílo *Rasá'il al-ichwán as-safá'* - 51 filozofických traktátů.

- **Ibn Síná,**
Abú ĆAlí
al-Husajn b.
ĆAbdalláh
(z. 1037)

perský filozof, lékař,
přírodovědec, politik a
básník.

Uskutečnil úplnou recepci aristotelizmu v islámské filozofii. Vycházeje z aristotelovské a platónské tradice rozvinul tzv. **iluminační teorii** ve kterém spojuje představu o Bohu jako Bytí s nutnou existencí (**wádžib al-wudžúd**). Pro Ibn Sínu hmota (hmotný svět) je věčná a je příčinou rozmanitosti jednotlivých věcí (je principem individuace), nicméně svět a jeho věčné trvání v času je podmíněný věčností Boha, který jestvuje mimo čas. Základní božskou činností je přemýšlení Boha o sebe samém: toto sebeuvědomování Boha je počátkem veškerého bytí. Ibn Síná chápe lidskou duši jako substanciální formu těla, která je nehmotné a nesmrtelné. Ibn Síná uznává posmrtný život výhradně v ryzím duchovní a ne fyzické podobě a odmítá vzkříšení těla.

Základní směry *falsafy* na západě

- **Ibn Hazm**, Abú Muhammad ʿAlí b. Ahmad b. Saʿíd (z. 1064)

Působil a žil v *al-Andalus*. Věnoval se především formální logice a filozofii jazyku.

- **Ibn Bádždža**, Abú Bakr Muhammad b. as-Sájigh (z. 1138)

Působil a žil v *al-Andalus*. Filozof, lékař, astronom, autor četných logických a psychologických traktátů a komentářů k Aristotelovým přírodovědným spisům. Hlavní roli filozofie viděl v tom, že by měla sloužit jako individuální nástroj vnitřního osvětlení člověka.

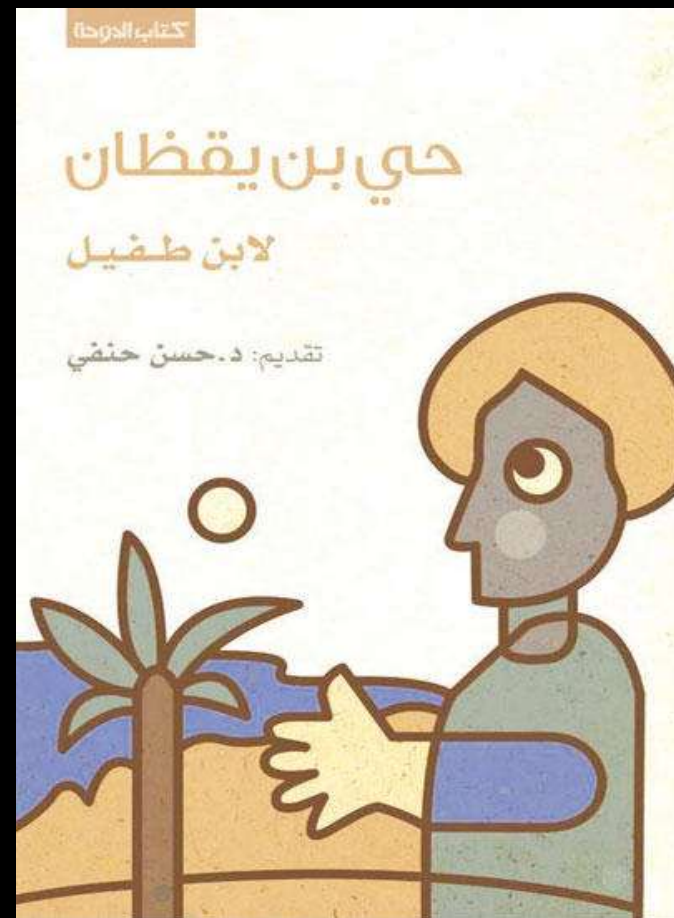
- **Ibn Tufajl, Abú Bakr**
b. Muhammad (z. 1105)

Působil a žil v *al-Andalus* a v Maroku. Lékař, matematik, filozof a básník.

Napsal filozofický román **Živý, syn Bdícího** (*Hajj ibn Jaqzán*) o muži, který vyrůstá a žije na pustém ostrově a racionálním uvažováním a experimentální

zkušeností se mu podaří dostat se k monoteizmu, ale posléze je konfrontovaný s realitou lidské společnosti a výrazně rozčarovaný se vrací na svůj ostrov.

Dle Ibn Tufajla osamělost filozofa je základním předpokladem dosáhnuti skutečného poznání.

- **Ibn Rušd**, Abú al-Walíd Muhammad b. Ahmad b. Muhammad (z. 1198)

Působil a žil v *al-Andalus* a v Maroku. Filozof, lékař, matematik, fyzik. Známý jako „Komentátor“, teda nejvýznamnější muslimský vykladač Aristotela. **Rozdělil poznání na víru, teologii a filozofii, přičemž ale jenom filozofií může člověk dospět k čisté pravdě.** Jak ale dodává poznání není dostupné každému a proto lidé se musí uspokojit „zjevenou pravdou“ náboženství i když tuto podobu poznání považuje Ibn Rušd za nižší stupeň a pasívní podobu poznání.

Hmotu a pohyb považoval – v duchu Aristotela – za věčný a nestvořený podobně jako Boha, teda pro Ibn Rušda hmota a Bůh jsou na sebe nezávislé a věčné.

Dušu člověka spájel s tělem, přičemž popíral její nesmrtelnost. Tvrdil, že individuální duše je smrtelná a posmrtný život neexistuje.

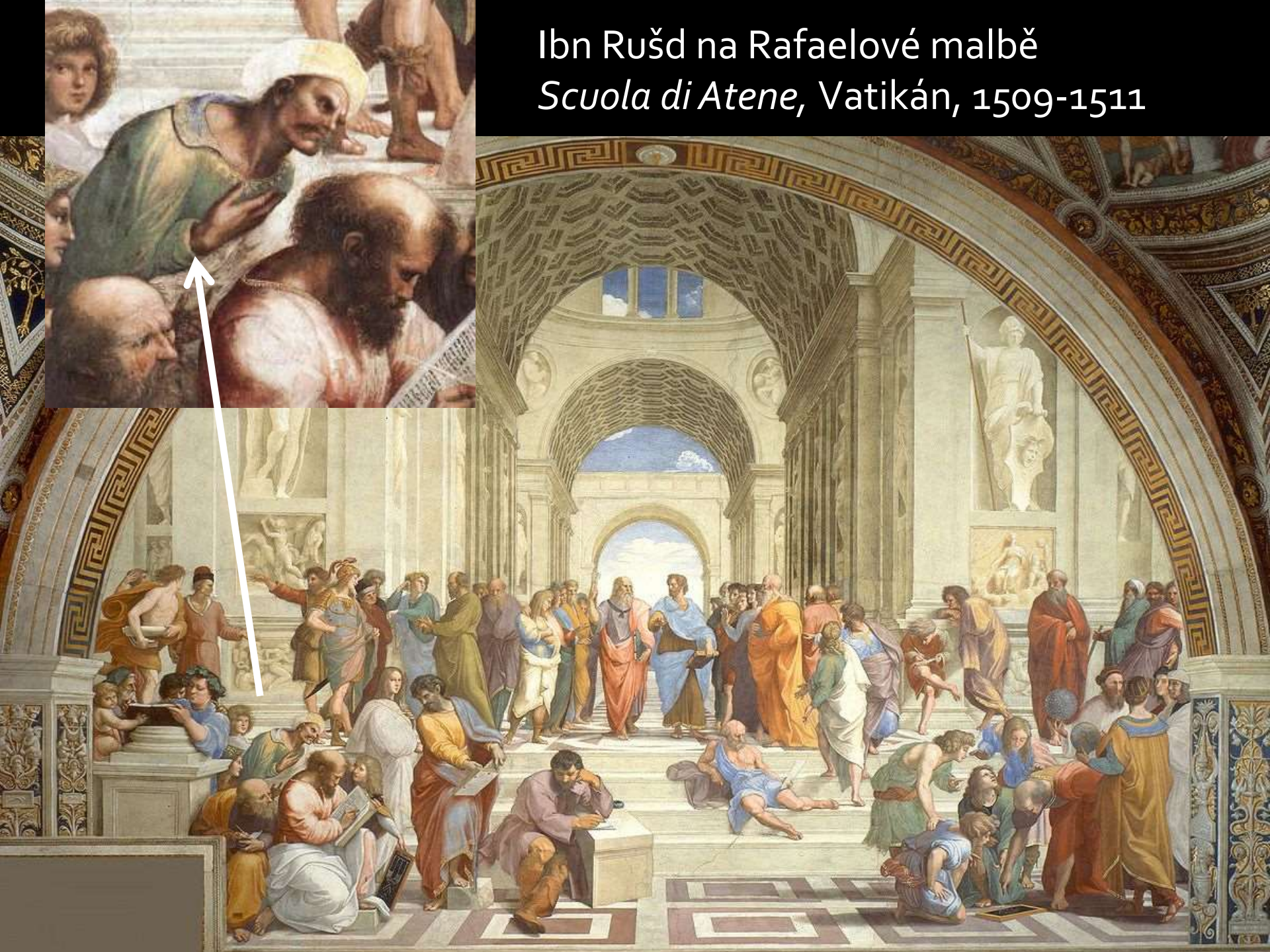
Hledajíc kompromis rozumu a víry, filozofie a teologie, našel řešení **ve dvou odlišných a na sebe nezávislých cestách k pravdě.**

Významné díla: krátké, střední a dlouhé **komentáře k Aristotelovi** (téměř všem jeho spisům). Napsal taky dílo názvem

Vyvrácení vyvrtění (*Taháfut at-taháfut*) reakce na al-Ghazáliho (z. 1111), který ve svém dílu **Vyvrácení filozofů** (*Taháfut al-falásifa*) reaguje na učení Ibn Sínu. Jedná se o nejvýznamnější filozofickou debatu islámské filozofie.

Ibn Rušd na Rafaelově malbě
Scuola di Atene, Vatikán, 1509-1511

Kalám a „ortodoxie“

- **al-Aš'arí**, Abú 'l-Hasan 'Alí b. Ismá'íl (z. 936)

Žil a působil v Iráku zejména v Bagdádu, vystupoval proti *mu'tazile*, zasloužil se pokud jde o vytvoření hlavních dogmatických zásad pozdější ortodoxie. Tento proces poznáme aj jako „aš'aríovskou reformu“.

- **al-Máturídí**, Abú Mansúr (z. 944)

Žil a působil v Samarkandu, jeden z představitelů ranní „ortodoxie“ a jej reformy.

al-Aš'arí a al-Máturídí i když působili nezávisle na sebe výrazně přispěli k systematickému zpracování hlavních dogmatických zásad islámu.

▪ **al-Ghazálí**, Abú Hámid Muhammad (z. 1111)
perský náboženský znalec a mystik. Nejvyšší představitel „ortodoxie“. Působil na bagdádské univerzitě *an-Nizámíja*, ale v r. 1095 se dostal do „duševní krize“ (nebo byl vyděšen sérií politických vražd nizáritů) a zanechal svou profesorskou kariéru a po dobu deseti let žil životem putovního mystika (Damašek, Jeruzalém, Hebron, Mekka, Medina, Hamadán, Tús), na sklonku svého života vydal i své autobiografické dílo.

Oživení náboženských věd (*Ihjá' ulúm ad-dín*)

Vyvrácení filozofů (*Taháfut al-falásifa*)

Rovnováha ve víře (*Iktisád fí 'l-i'tikád*)

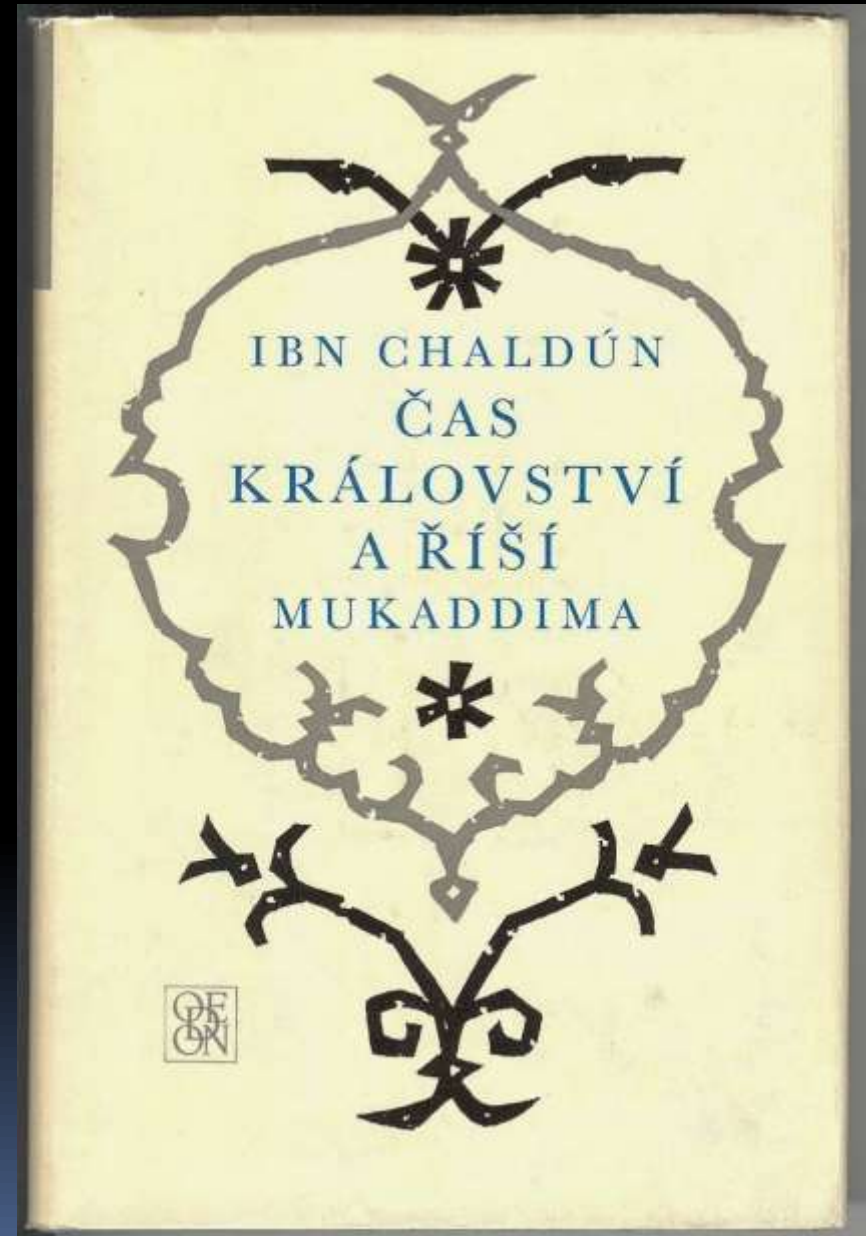
Výklenek světél (*Mišqál al-anwár*)

Společenské vědy

- **Ibn Chaldún, Abú Zajd**
cAbd ar-Rahmán b.
Muḥammad (z. 1406)

arabský politik, historik a sociolog, pocházel z Tuniska. Jeho úvod k světovým dějinám

Kniha poučných příkladů
(*Kitáb al-ibar*) pod názvem *al-Muqaddima*, je věnován dějinám a sociologii dějin a úvahám o lidské civilizaci.

Geografie a kartografie

Muslimský cestovatelé procestovali celý svět (včetně našeho území) a svoje znalosti v oblasti geografie, etnografie a kartografie zpracovali knižně i v podobě map.

دانشنامه خزرده دهنشی اولور دقایم بزوره تجردن سبور اولور دوزج مسکونی بو صورتی اولور

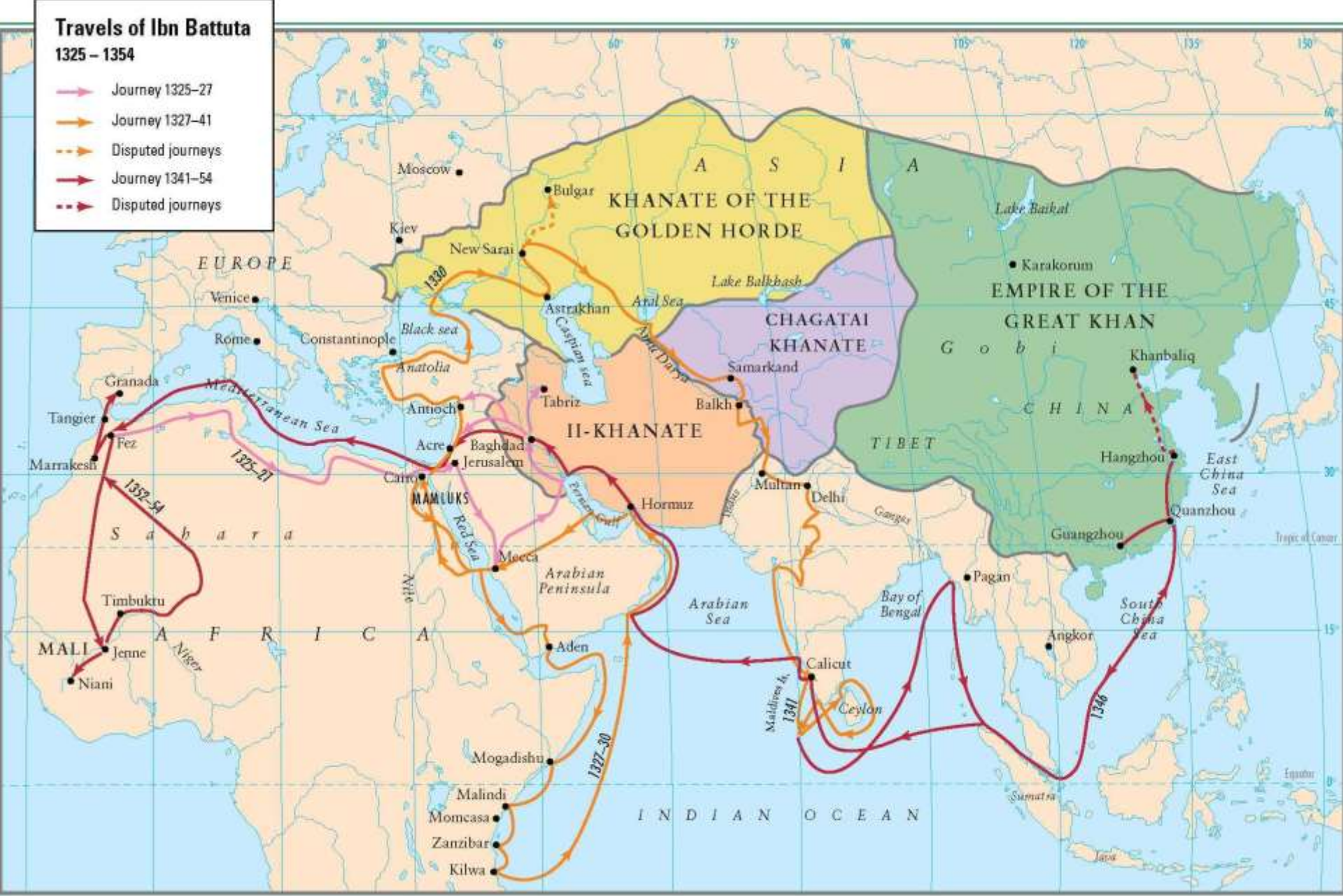
مسعودی رزمه علیه روح ده جسد انباده نعل ابره که علمه کوسه
مرن دنیا درست بیک بشنور او نوز اوج عد و ابری دعد و جبال
دخی اکیوزدن زابره دکره آرمی محیط اولان بکارشش دجله ازن
بیج اولان عیسون کبار اکیوز او نوز داقالم سبعة ده علی الروم

مسعودی در بیان دنیا
۳۵۳۳
مسعودی در بیان دنیا
۲۰۰

Travels of Ibn Battuta 1325 – 1354

- Journey 1325–27
- Journey 1327–41
- - - Disputed journeys
- Journey 1341–54
- - - Disputed journeys

Muhammad Ibn Battúta (1304–1369) a jeho cesty

Arabské správy o Slovanoch (9. – 12. storočie)

Ján Pauliny

وَضِيْعًا يَبَاعُ عِنْدَ
عَنْ مَشْرِفِ بْنِ
وَمَحَبَّتِكَ
وَأَمْتًا عَرَابِيَّةً
وَالْمَجْمَلِيَّةَ
وَالْقُتُوبِيَّةَ
لِقَارِيَةِ
الْمَجْمَلِيَّةِ

VEDA
vydavateľstvo SAV
Bernolákova spoločnosť

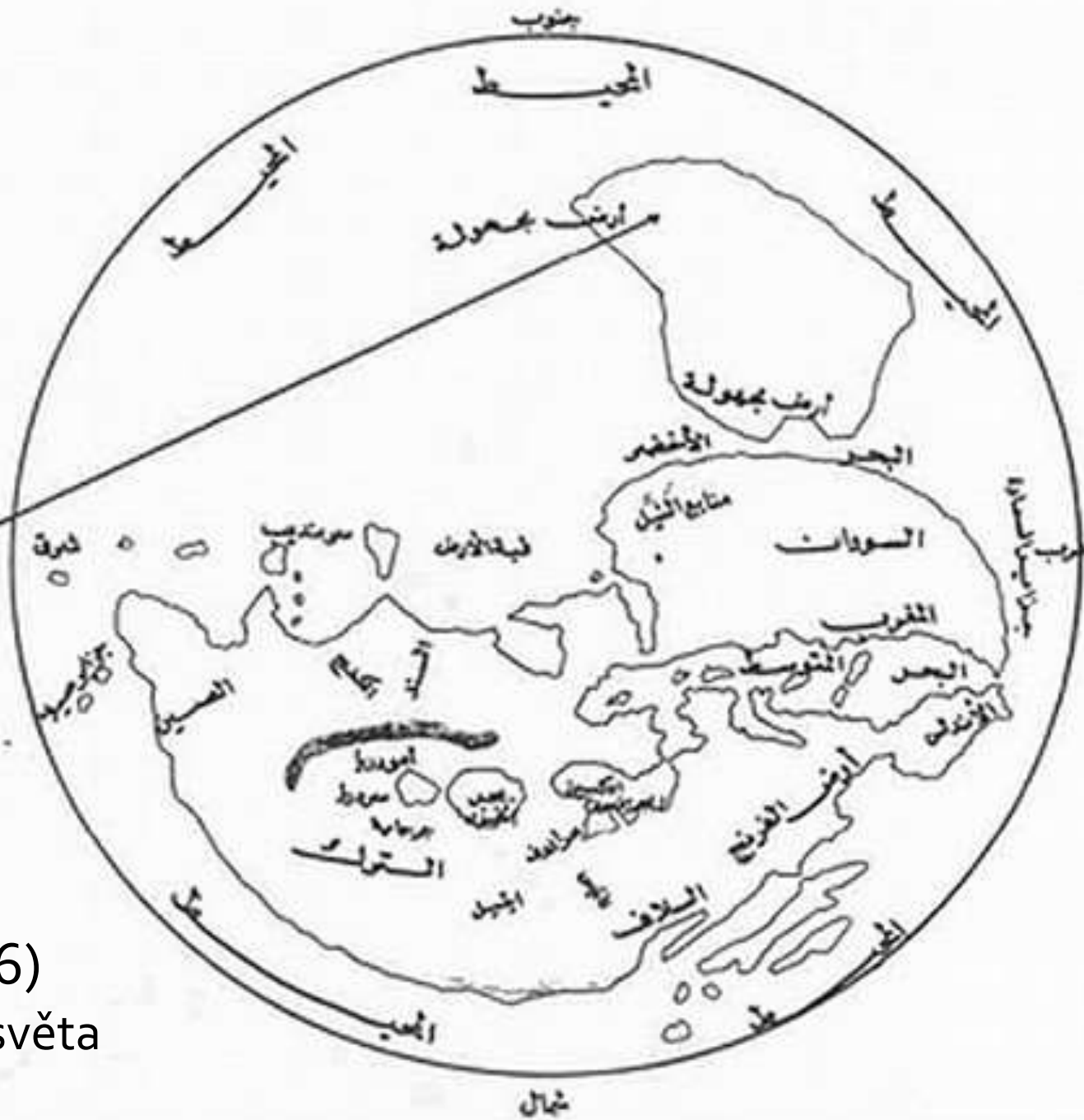
ABU L - HASAN
'ALÍ AL - MAS'ÚDÍ

RÝŽOVIŠTĚ
ZLATA A DOLY
DRAHOKAMŮ

صُوْرَةُ الْأَرْضِ لِلْمَسْعُوْدِيِّ
 المتوفى سنة ٣٤٦هـ - ٩٥٧ م
 عند ميلاد الخليل العربي جزء ٦٥ من ١٥٦

خريطة ٧
 "Ard Majhoola"
 or unknown territory.

**Abú 'l-Hasan
 al-Mas'údí (z. 956)**
 schematický obraz světa

Ibráhím al-Istachrí (z. 957) a jeho mapa světa

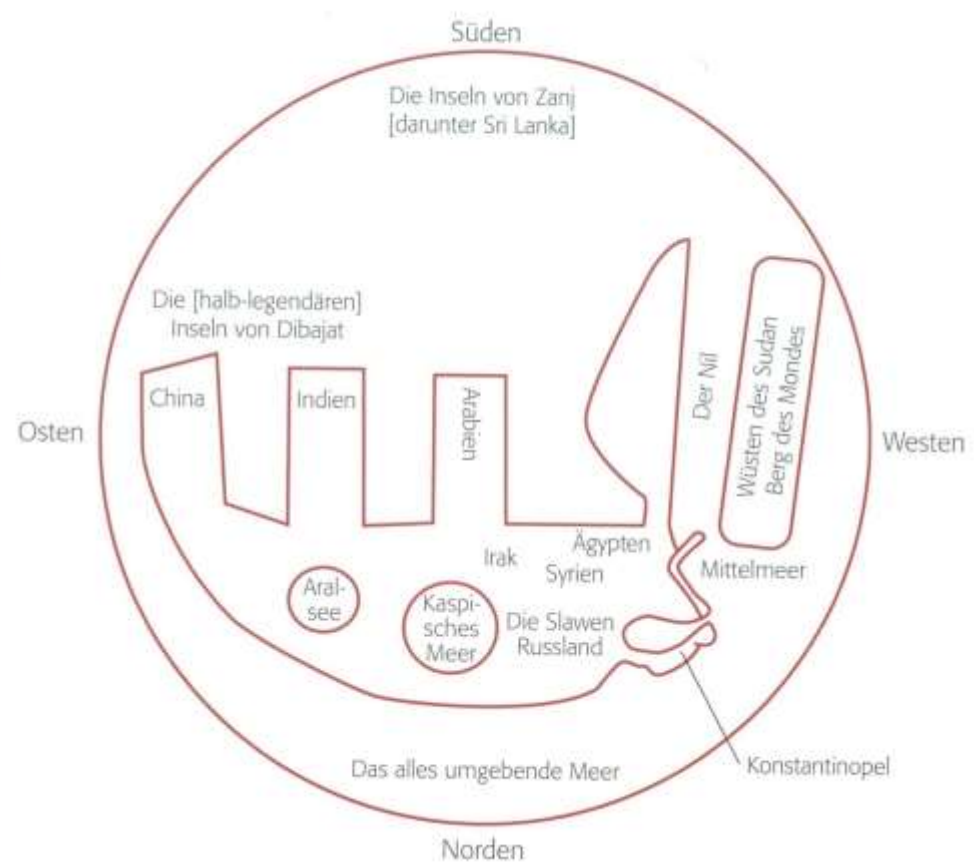
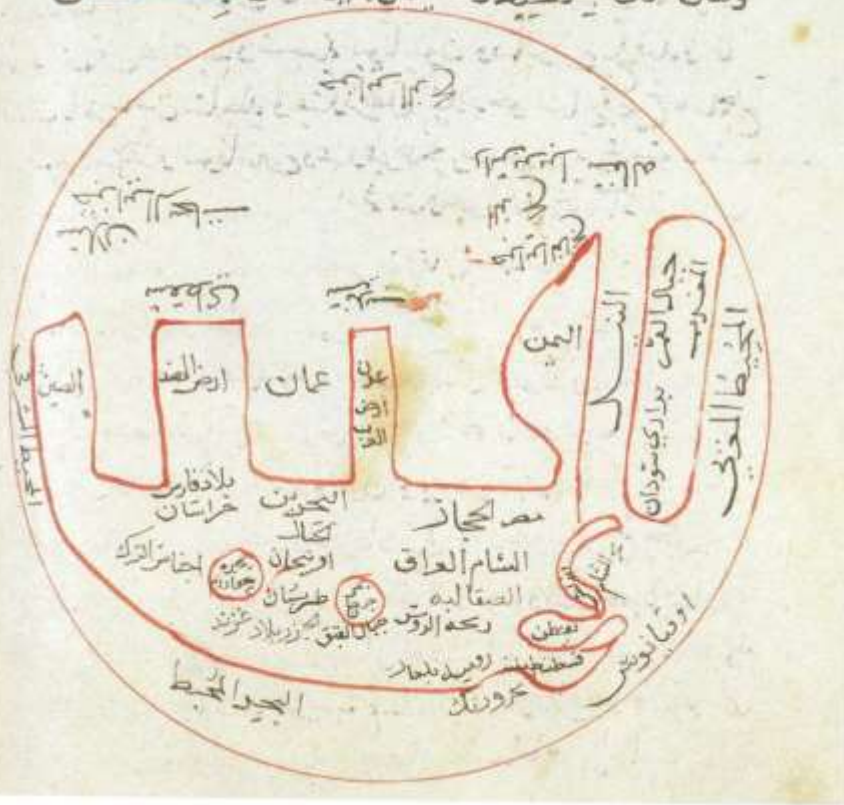

**Muhammad
al-Idrísí**
(z. 1165)
arabský
geograf
působící
na dvoře
Roger II
na Sicílii.

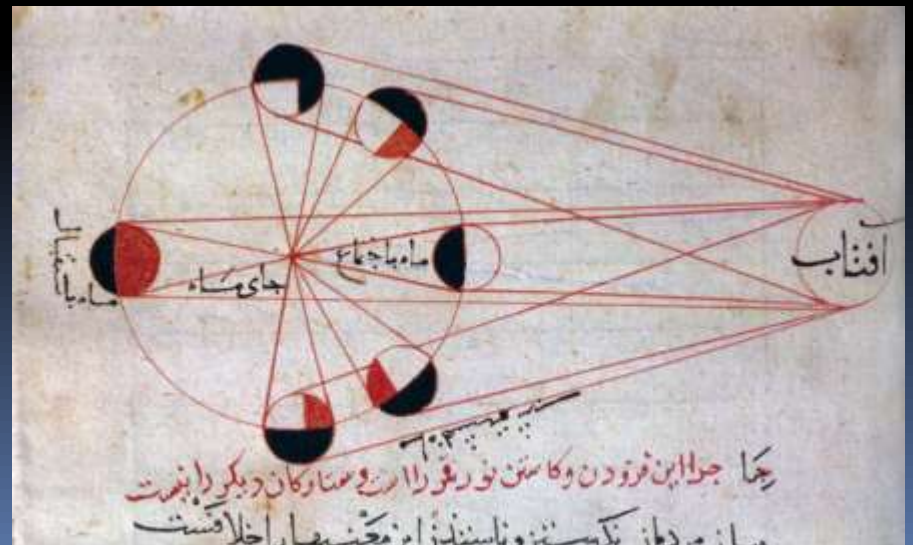

وهذه صورة البحر المحيط وما يتصل به على التقريب

Abú Rajhán al-Bírúní
(z. 1048)

perzský geograf
schematický obraz světa
a jeho astronomické dílo

Astronomie
a astrologie

وَالسَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَالْجِبَالَ وَالْمَوْتَ وَالْمَاءَ وَالْمَاءَ وَالْمَاءَ

انها که بر آخون نما مندمه در دین و از داما مندمه

و آن خاکه یلے نزار تین پیشایشان چون دودا مندمه

القصه التي كانت في ايام عمر بن الخطاب

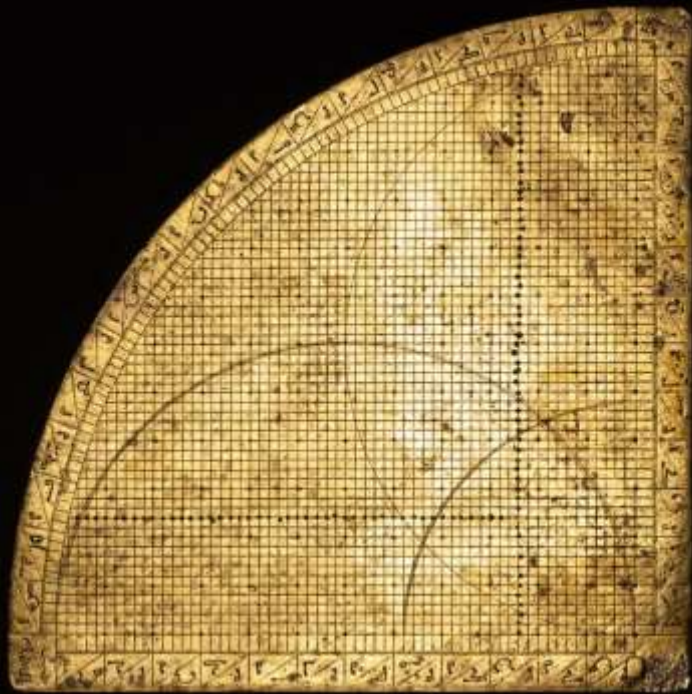

والمواضع الصابئة والقطاعات الملبسة والملك والمشارب والمناكح
الحركات بيده آلة النجوم والصلوات ومات وله ثمانون سنة

Používání astrolábu, Sýrie, 13. stol.

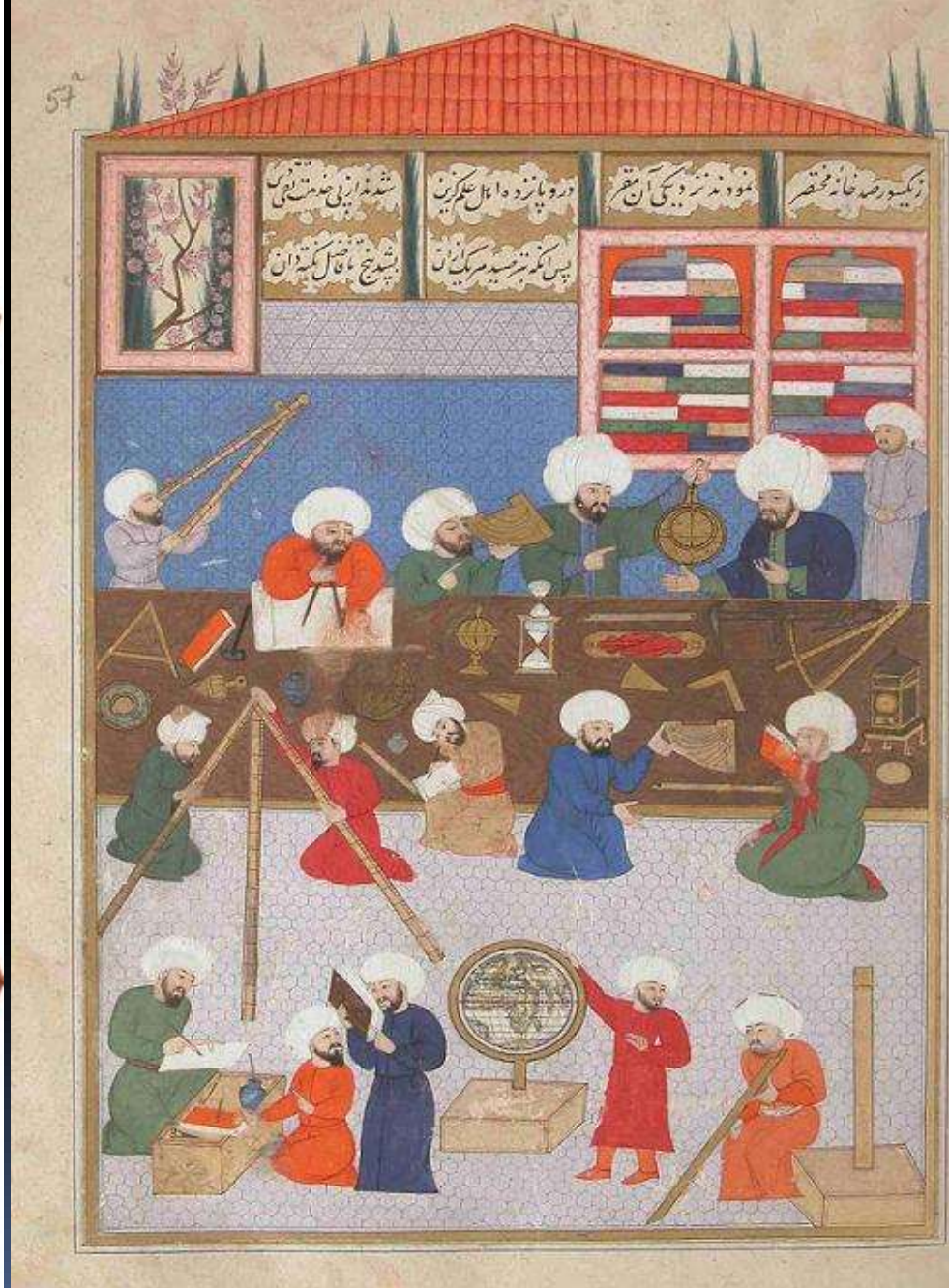
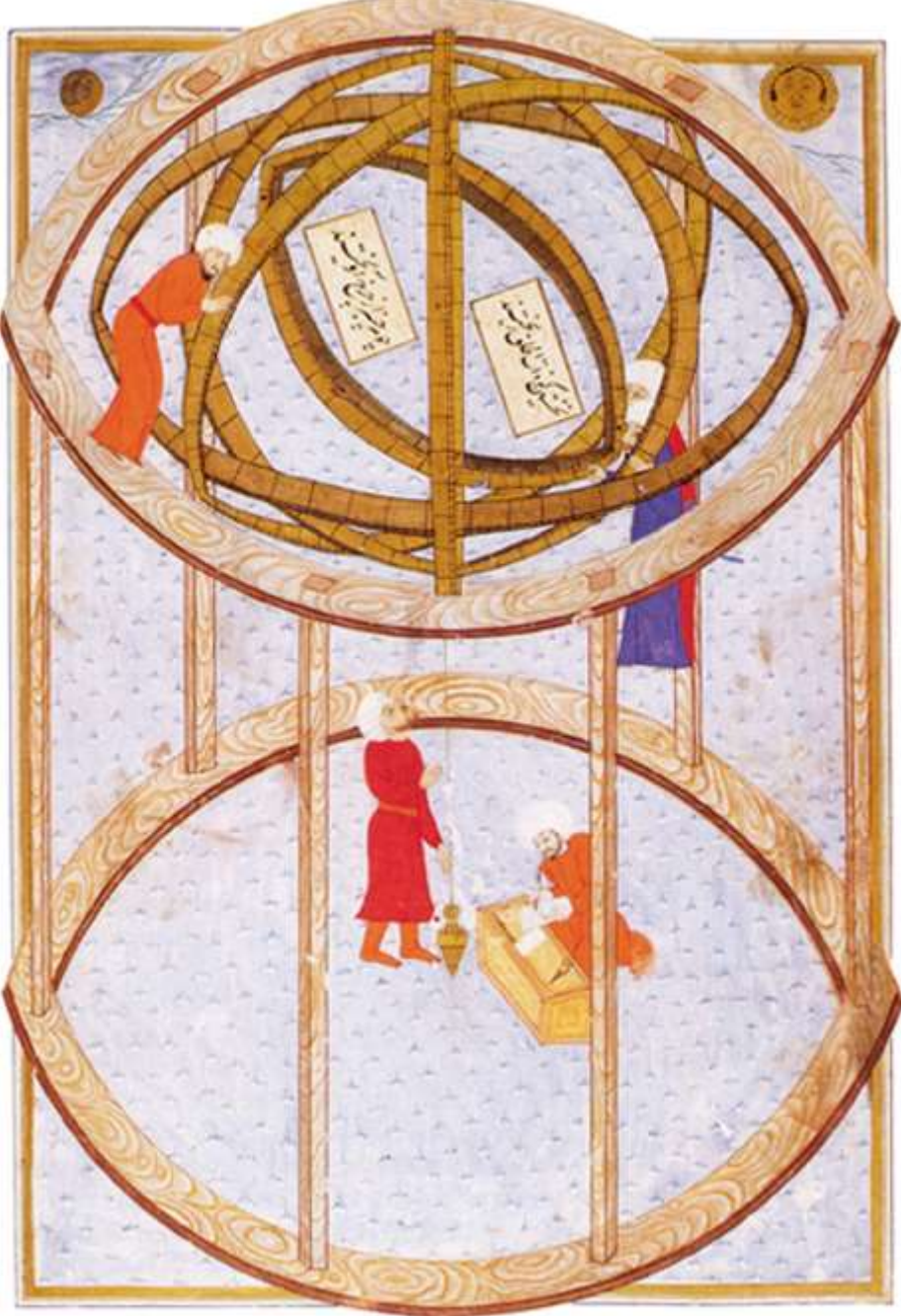

Nasir ad-Din at-Tusi (z. 1274) perský astronom, založený na analýze pohybu nebeských těles dokázal heliocentrickou podobu kosmu (před Koperníkem).

Osmanský astronomové vykonávajújú svoju prácu, 16. stol.

Matematika

Muhammad ibn Músá al-Chwárizmí (z. 850)

perský matematik, sehrával klíčovou roli v zavedení indo-araských čísel, reformoval algebru a trigonometrii, vynášel algoritmus jako taký.

Zavedení arabských číslic v Evropě v 10. stol se váže ke jménem papeže Silvestra II., který sám studoval ve Fezu.

European (descended from the West Arabic)	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Arabic-Indic	٠	١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨	٩
Eastern Arabic-Indic (Persian and Urdu)	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
Devanagari (Hindi)	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९

کلمات فیثاغورس

فیثاغورس

Pythagoras,
Sýrie nebo
Irák, 13.-14.
stol.

Chemie a alchymie

Příprava léku, Sýrie, 13. stol.

عدي مدقوقا و مرزبان محوون بدقو شعير و خ
وتبغى ان ينظر الجرح مما يلا او ما يطبخ ذوا بدعا ملسقلون و فعل

والاسر والرافق ولمن به بلغم غليظ في حلقه يصفى اللون ويكثر النور

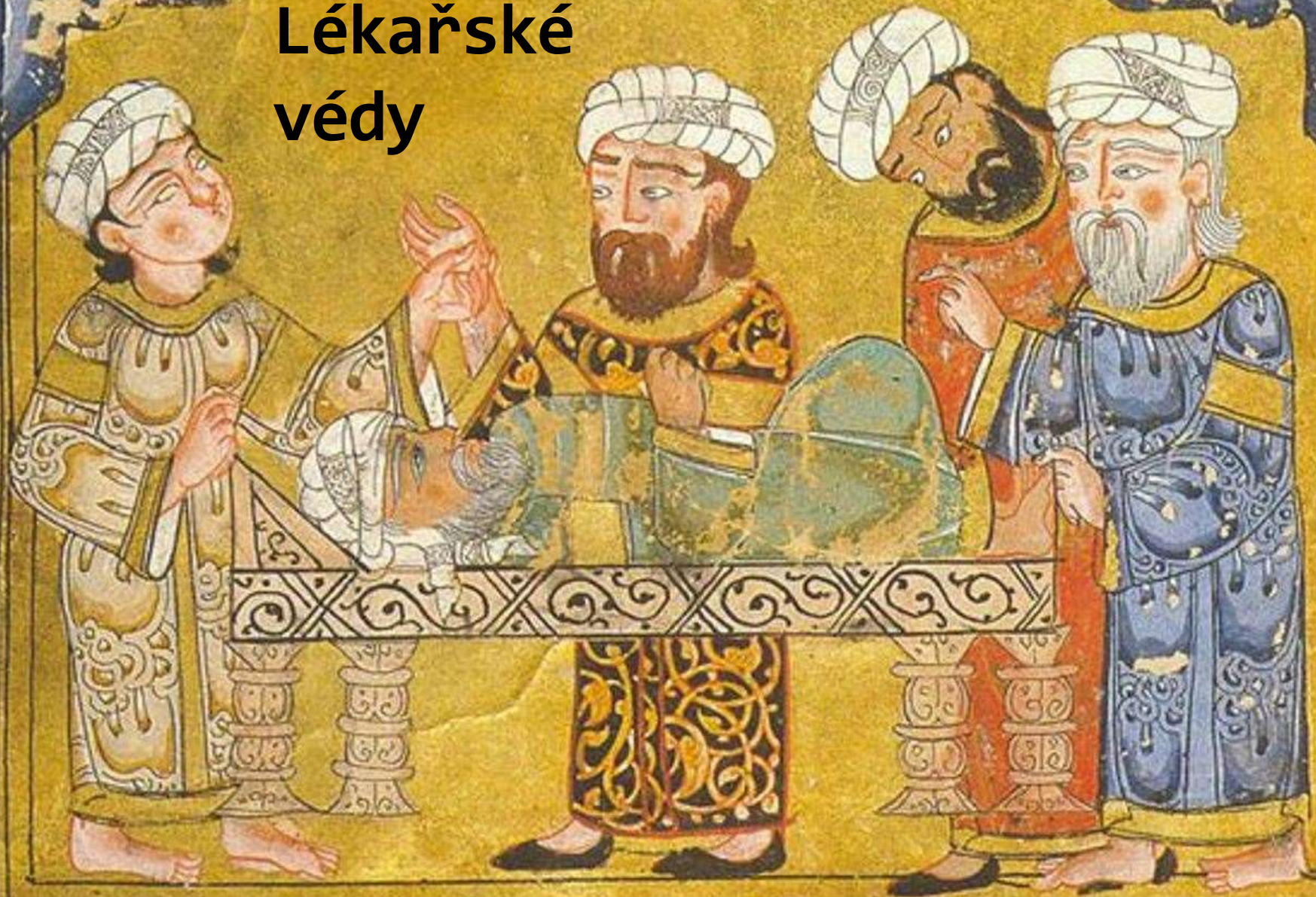

Příprava tinktury,
Sýrie, 13. stol.

وَلَيْسَتْ لَهُ عَيْلَةٌ مُوَافِقٌ لِلشَّانِهِ وَالْكَلامُ

Lékařské védy

مَنْ مَدَّ يَدَهُ إِلَى دِينِ وَلَا يَطْلُبُ إِثْرًا بَعْدَ عَيْنٍ فَإِنَّ أُمَّتَ رَضِيحَتٌ بِالْعَيْنِ حَمَّتْ فِي
وَأَمَّا فِي طَبِّهَا
وَأَمَّا فِي طَبِّهَا

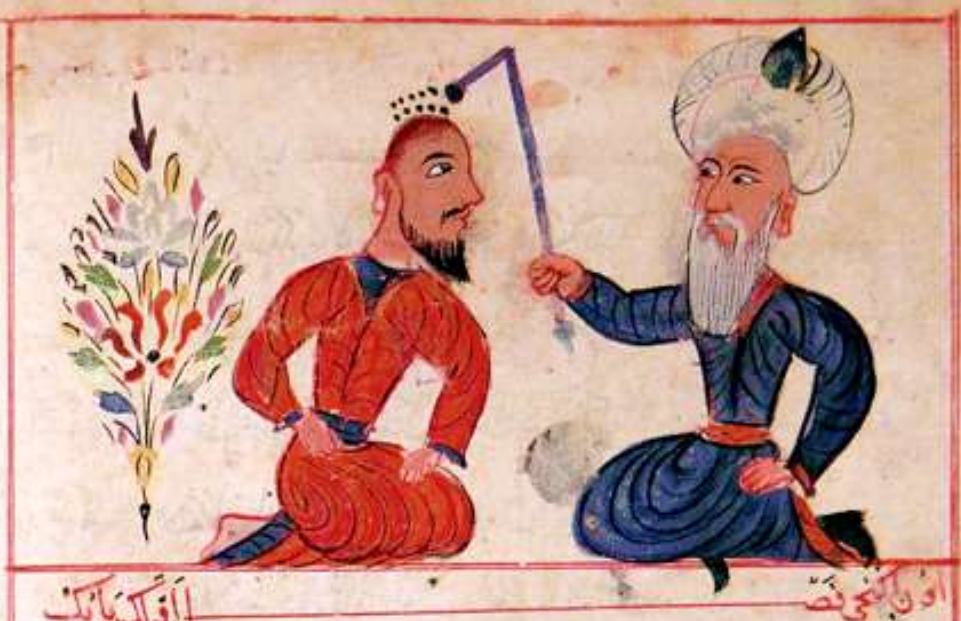

Veřejné
lékařské
vyšetření,
Irak, 13. stol.

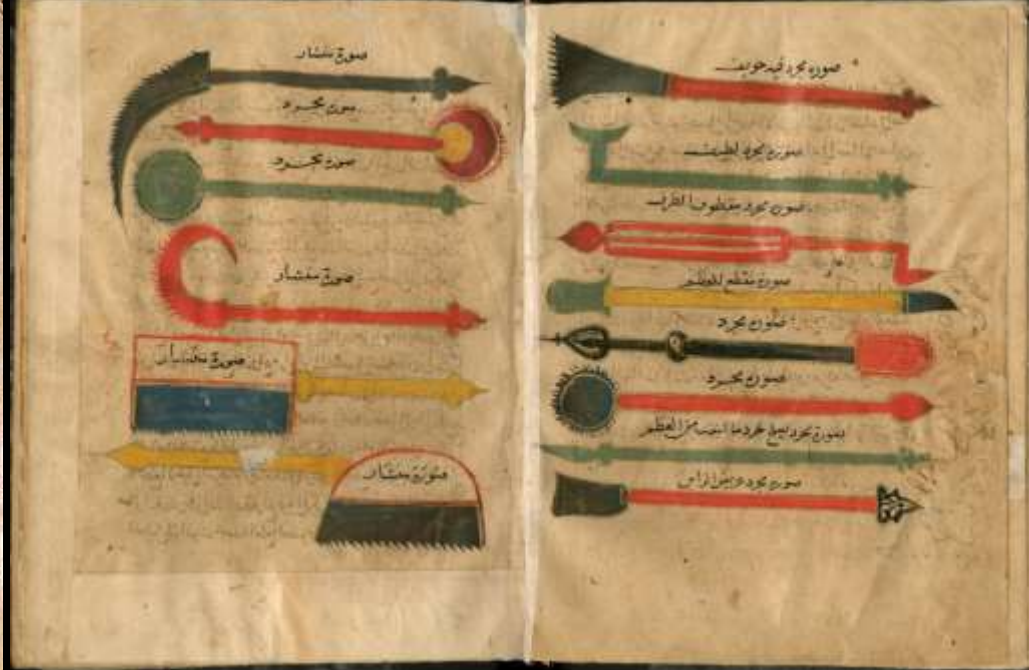
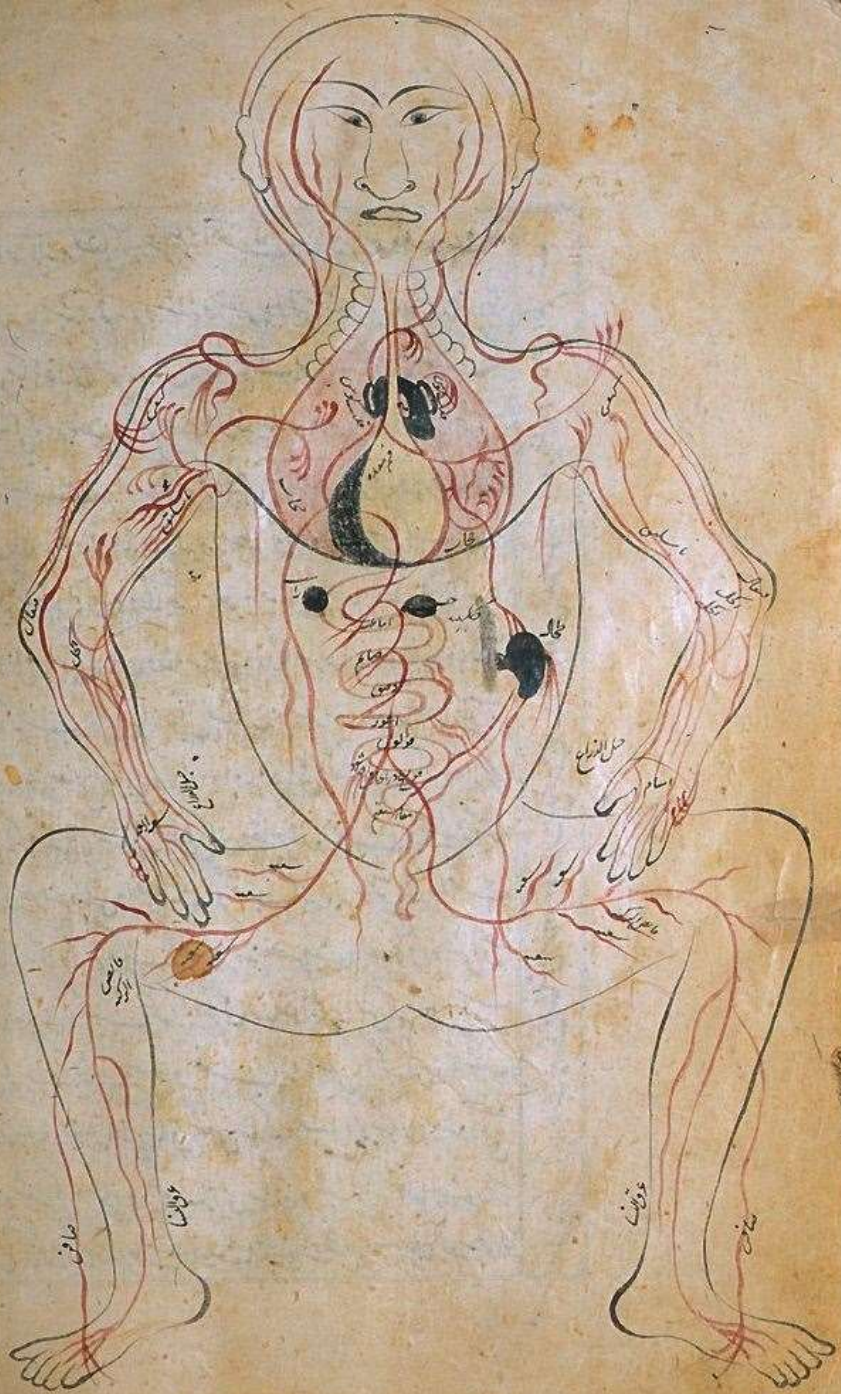
Lékařská
věda se
rozvíjela
s velkým
tempem
působili
mnozí
arabský a
perský
muslimský
křesťanský
a židovský
lékaři
fungovali
nemocnice

Lékařské zákroky, Sýrie, 15. stol.

Syntézu islámské
medicíny
(vycházející z řecké
– zejména Galénos –
a indické lékařské
vědy) shrnul Ibn Síná
(z. 1037)

Kniha uzdravování
(*Kitáb aš-šifá*)

Kánon medicíny
(*al-Qánún fí 't-tibb*)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وبعد حمد الله والثناء عليه والصلوة على رسول الله محمد وآله فان
هذه الكتب التي صنعناها في الطب التي **الأول** منها هو في الاحكام
الكلية من الطب والثاني منها هو هذا الكتاب المجموع في الادوية
المفردة وقسمنا هذا الكتاب **مقالتين** **الأول** منهما في
القوانين الطبيعية التي يجب ان يعرف من امر الطب في قوى الادوية
الجزوية **أما** **الأول** فقسمناها الى ستة فصول **أ** في تعريف امزجة
الادوية المفردة **ب** في تعريف امزجة الادوية المردة بالعربية
ج في تعريف امزجة الادوية المفردة بالقياس **د** في تعريف
افعال قوي الادوية المفردة **هـ** في احكام عرض الادوية
في خارج **و** في النقاط الادوية وادخارها **وأما** الثانية
فان جعلت الادوية المفردة فيها الواح **أ** الاسماء الادوية
المفردة وتعريف ماهياتها **ب** لاحتيا الجيد منها **ج** لذكر
كيفيةاتها وطبائعها **د** لخواص افعالها واولها الكلية
مثل التحليل ومثل الانضاج والتعريب والتخدير وما اشبه ذلك
من الانفعال التي ذكرناها في المقالة الاولى وخواص احوال كانت
لها وجعلت لكل واحد منها كتابه بصغ
حتى **ب** هـ **ب** هـ **و** في افعالها
التي يتعلق بالزمنه وعلمت على كل شيء

Bimáristán (nemocnice)
an-Núrí, Damašek, 1154

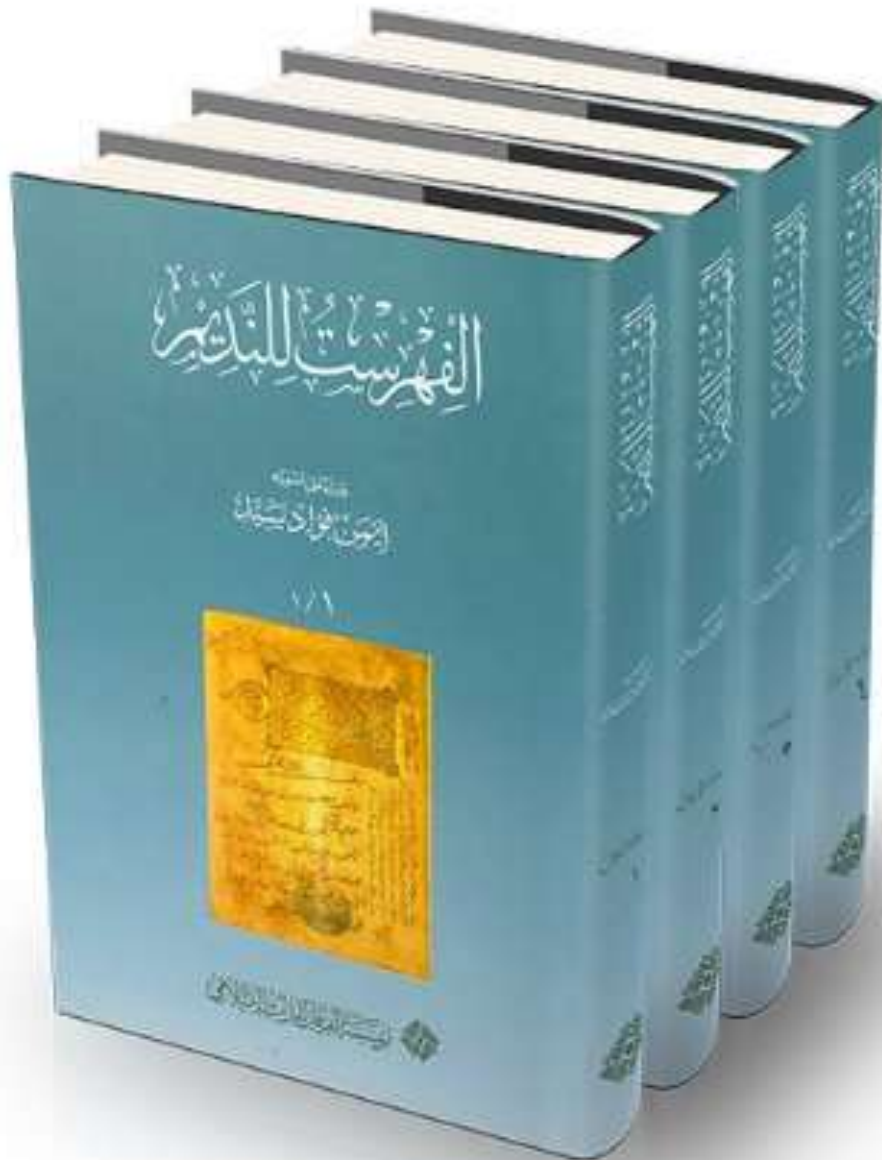
مِنْ الرِّيحِ
وَالرَّيْحَانِ
وَالرَّيْحَانِ
وَالرَّيْحَانِ

مِنْ الرِّيحِ
وَالرَّيْحَانِ
وَالرَّيْحَانِ
وَالرَّيْحَانِ

Po rozkvětu vzdělanosti v 8.-12. stol. mongolská invaze na východe a nájezdy Banú Hilál v sev. Africa jako i reconquista znamenali konec „zlaté éry“

Ibn an-Nadim:
Kitáb al-fihrist

katalog rukopisů z 10. stol. Bagdádu, dnes z tam uvedených titulů máme k dispozici jen malou část.

dobytí Bagdádu mongolským vojskem v r. 1258 znamenalo všeobecné pustošení města.

Knižnice a univerzity byly zničeny, knihy (stovky tisíc) byly zaházené do Tigridu „že jezdec na koni mohl přejít na knihách přes řeku“ a „voda Tigridu byla rudá od krve lidí a černá od inkoustu knih“.

- Dobyvatelé (Mongolové, Turci a pod.) se však v průběhu jedné generace stali muslimy a mecenáři islámské vzdělanosti.
- Objevení Nového světa a přesun ekonomického těžiska světa na Západ jakož to i nerozšíření knihtisku v muslimském světě měly pro islámskou vzdělanost výrazný negativní efekt.

